

Գևորգ Իսրայելյան

ՀՀ ԳԱԱ Փորձաքննությունների ազգային բյուրոյի Քրեաբանության կիրառական հիմնախնդիրների գիտահետազոտական կենտրոնի պետ, Եվրասիա միջազգային համալսարանի դասախոս, իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Էլ. հասցե՝ *gevorg.israelyan@eiu.am*

Սամսոն Մխիթարյան

ՀՀ ԳԱԱ Փորձաքննությունների ազգային բյուրոյի Քրեաբանության կիրառական հիմնախնդիրների գիտահետազոտական կենտրոնի սոցիոլոգ, սոցիոլոգիական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
Էլ. հասցե՝ *Mkhitaryans@yahoo.com*
DOI: 10.53614/18294952-2023.1-18

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԲՈՆՈՒԹՅԱՆ ԲՆԱԿԱՆ ԼԱՏԵՆՏԱՅՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆԻԱՐԳԵԼՄԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ

Գործնականում, երբեմն հնարավոր չի լինում ժամանակին արձագանքել ընտանեկան բռնության դեպքերին՝ ելնելով այն հանգամանքից, որ իրավապահ մարմինները դրանց մասին չեն տեղեկանում: Խնդիրն այն է, որ առկա են գործոններ, որոնցով պայմանավորված տուժողները կամ նրանց շրջապատող անձինք իրավապահ մարմիններին չեն հայտնում կատարված ընտանեկան բռնության դեպքերի մասին: Սույն հետազոտությունն ուղղված է ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնների վերհանմանը և կանխարգելիչ ներգործության միջոցների ներկայացմանը:

Հիմնաբառեր. ընտանեկան բռնություն, բնական լատենտայնություն, գործոններ, կանխարգելում:

Ներածություն

Ընտանեկան բռնությունը դասվում է այն հանցագործություններին, որոնք բնորոշվում են բարձր լատենտայնությամբ, այդ թվում՝ բնական: Դա հատկապես վառ է արտահայտվում սեռական բռնության պարագայում (Իսրայելյան, 2008, 47–53, Իսրայելյան, 2012, 32): Ընտանեկան բռնության բարձր բնական լատենտայնության մասին են վկայում մեր հետազոտության արդյունքները: Այսպես, կատարված հարցման արդյունքում պարզվել է, որ հարցվածների 90,29 տոկոսը չեն հայտնել մեկ այլ անձի կամ կազմակերպության իրենց հանդեպ կատարված ընտանեկան բռնության մասին:

Հետևաբար, անհրաժեշտ է տեսադաշտ բերել և մշտական ուշադրության կենտրոնում պահել ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնները, ինչը հնարավորություն կտա մշակել կանխարգելման միջոցներ և ապահովել կանխարգելիչ ներգործության արդյունավետությունը:

Հետազոտության արդիականությունը պայմանավորված է այն հանգամանքով, որ խնդրո առարկան Հայաստանի Հանրապետությունում հետազոտված չէ:

Հետազոտության նպատակն է ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնության կանխարգելմանն ուղղված առաջարկությունների ներկայացումը:

Հետազոտության խնդիրն է ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնների վերհանումը և կանխարգելիչ ներգործության միջոցների առաջարկումը:

Մեթոդը

Հետազոտությունն իրականացվել է հարցման մեթոդով: Հարցվել է 480 մարդ, որից՝

1. 26,02 տոկոսը արական, 73,98 տոկոսն իգական սեռի ներկայացուցիչներ,
2. 27,15 տոկոսը 18–25, 36,88 տոկոսը 26–45, 28,73 տոկոսը 46–60, 6,787 տոկոսը 61 տարեկանից բարձր տարիքի անձինք,
3. 49,32 տոկոսը միջնակարգ, 50,68 տոկոսը բարձրագույն կրթությամբ անձինք,
4. 57,5 տոկոսը ամուսնացած, 31,36 տոկոսը չամուսնացած, 4,773 տոկոսը ամուսնալուծված, 6,364 տոկոսը այրի:

Հետազոտությունն իրականացվել է նաև մեր կողմից նախկինում իրականացված ուսումնասիրությունների և մասնագիտական գրականության համեմատական վերլուծության մեթոդով:

Ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնությունը պայմանավորող գործոնները

Մեր կողմից կատարված հետազոտությունները հնարավորություն են տվել բացահայտել ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնությունը պայմանավորող հետևյալ գործոնները.

1. Բնակչության իրավագիտակցության թերությունները

Այս գործոնի բաղադրիչներն են ընտանեկան բռնության՝ որպես իրավական երևույթի մասին տեղեկատվության առհասարակ բացակայությունը, տուժողների կարծիքն այն մասին, թե հանցագործությունն էական վնաս չի պատճառել, որ դրա մասին հայտնեն, ինչպես նաև տուժողների կողմից բռնությունը միայն որպես իրենց անձնական շահերի խախտում, մասնավոր կյանքին վերաբերող հարց դիտարկելը՝ որևէ կերպ չկապելով այն հասարակության համար վտանգավորության հետ (հարցվածների 3,620 տոկոս): Մասնագիտական գրականության մեջ որպես բնական լատենտայնությանը նպաստող գործոն նշվում է նաև ազգային մտածելակերպը, որը թույլ չի տալիս կնոջը բռնության փաստը քննարկել ընտանիքից դուրս, իսկ երեխաներին՝ բողոքել ծնողների վրա (Абдраманова Н.К., Алауханов Е.О., 2020, 6):

2. Իրավապահ մարմինների հանդեպ ցածր վստահությունը

Հարցվածների 28,89 տոկոսը չեն դիմել իրավապահ մարմիններին՝ կարծելով, որ ոչինչ չի փոխվի: Գերակշռում է թերահավատությունն առ այն, որ հանցագործությունը կբացահայտվի: Բացի այդ, մեր հետազոտությունները ցույց են տալիս, որ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների համեմատ ավելի մեծ վստահություն են վայելում ընտանեկան բռնության հարցերով աջակցության կենտրոնները, ինչը հիմնավորվում է նաև դրանց գործունեության արդյունավետության մասին կարծիքով (հարցվածների 80 տոկոս):

3. Ամոթի զգացումը

Հարցվածների 44,4 տոկոսը չեն դիմել իրավասու մարմիններին՝ ելնելով ամոթի զգացումից: Մասնագիտական գրականության մեջ որպես լատենտայնությունը պայմանավորող գործոն նշվում է տուժողի, իսկ եթե նա մանկահասակ է, ապա նրա ծնողների և խնամակալների ամոթի հոգեբանական արգելքը, կյանքի ինտիմ կողմերի հրապարակման ցանկության բացակայությունը (Իսրայելյան, Հարությունյան, 2021, 48):

4. Հանցավորի վրեժխնդրությունից վախը

Հարցվածների 16 տոկոսը չի դիմել իրավապահ մարմիններին, քանի որ վախեցել է ընտանիքի անդամի կողմից վրեժխնդրի լինելու վախից:

5. Այլ պատճառներ

Որպես ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնությունը պայմանավորող այլ պատճառներ կարող են ծառայել տուժողի՝ բարոյականության,

երբեմն նաև իրավական նորմերի խախտումներ բովանդակող վարքը, հանցավորի հետ սեփական ուժերով «հարց լուծելու» ձգտումը, բնակարանային, նյութական ապահովվածությունից զրկվելու վախը և այլն (Իսրայելյան, 2008, 47-53):

Ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնության կանխարգելման առաջարկվող միջոցները

Ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնության պատճառական համալիրում ընդգրկված՝ մեր կողմից բացահայտված գործոնների նկատմամբ կանխարգելիչ ներգործության նպատակով առաջարկում ենք հետևյալ միջոցները.

1. Բնակչության իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացումը

Սա ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնության նկատմամբ ներգործության ընդհանուր բնույթի միջոց է:

Իրավունքի խնդիրներից մեկն այն է, որ մարդու գիտակցության մեջ ձևավորվի իրավունքների պաշտպանության հարցով իրավասու մարմիններին դիմելու պահանջմունք, վեճերի լուծման հակաիրավական միջոցներից հրաժարվելու մոտեցում: Դա պետք է խթանի բնակչությանը իրավասու մարմիններին հանցագործությունների վերաբերյալ իրենց ունեցած տեղեկատվությունը հաղորդելուն: Իհարկե, իրավագիտակցությունը չի ենթադրում իրավունքի ճշգրիտ իմացություն: Յուրաքանչյուր անձ պետք է ցանկանա, որպեսզի օրենքն իրագործվի, քանի որ այն ստեղծված է բոլորի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար: Հակառակ վարքը հանգեցնում է ընտանեկան բռնության բնական լատենտայնության աճի, ընտանեկան բռնության ինքնավերարտադրության և այլ բացասական հետևանքների (Իսրայելյան, Հարությունյան, 2021, 63-64):

Ընտանեկան բռնության լատենտայնության կանխարգելման համար կարևոր է այնպիսի գործոնի չեզոքացումը, ինչպիսին է իրավապահ մարմիններին չդիմելը՝ պատճառված վնասը չնչին համարելով: Այս ուղղությամբ անհրաժեշտ է ծավալել նպատակաուղղված իրավական քարոզչություն՝ օգտագործելով մեդիայի հնարավորությունները: Մարդկանց պատասխանատվության զգացման ձևավորումն ենթադրում է նրանց համոզմունքն առ այն, որ իրավասու մարմիններին հանցագործությունների մասին հայտնելն անհրաժեշտ է: Այդպիսի քարոզչության ազդեցության տակ պետք է ձևավորվի այն մասին համոզմունք, որ իրենց և այլոց շահերին ուղղված հանցագործությունների մասին տեղեկատվություն թաքցնելն օբյեկտիվորեն նպաստում է հանցավորների մոտ կայուն հակահասարակական ուղղվածության և հանցավոր գործունեությունը շարունակելու հնարավորության համոզվածության ձևավորմանը: Դա էլ հանգեցնում է ընտանեկան բռնության ինքնավերարտադրությանը (Кривенцов П.А., 2014, 63-64):

Հատկապես կարևոր է ընտանեկան բռնությանը հակազդելու միջոցների մասին բնակչության իրազեկումը: Ոստիկանությունը, դպրոցը, այլ սուբյեկտ-

ները պետք է մասնակցեն իրավագիտակցության մակարդակի բարձրացմանը և սերտորեն համագործակցեն ընտանեկան բռնության դեմ պայքարում (Израелян Г., 2022, 3-6):

2. Իրավապահ մարմինների հեղինակության և նրանց հանդեպ վստահության մակարդակի բարձրացումը

Ջանգվածային լրատվության, Համացանցի և այլ միջոցներով իրավապահ մարմինների դրական փորձի և իմիջի վերաբերյալ տեղեկատվության տարածումը հնարավորություն կընձեռի բարձրացնել նրանց հեղինակությունը և նրանց հանդեպ վստահությունը, ինչը հենք կհանդիսանա ընտանեկան բռնության հարցերով նրանց օգնությանը դիմելու համար:

3. Բնակչության և իրավապահ մարմինների համագործակցությանը խթանելը

Կարևոր է ընտանեկան բռնության լատենտայնության կանխարգելման ուղղությամբ խթանել բնակչությանը համագործակցելու իրավապահ մարմինների հետ: Ուստի անհրաժեշտ է վերացնել իրավապահ մարմիններ չդիմելու այնպիսի պատճառը, ինչպիսին է հանցավորի կամ նրա մտերիմների կողմից հաշվեհարդար տեսնելու վախը: Գործուն նշանակություն ունի քրեական վարույթի համապատասխան մասնակիցների պաշտպանության միջոցների կիրառումը: Այստեղ հիմնական խոչընդոտ է այդ ինստիտուտի գոյության մասին բնակչության չիմացությունը: Դա վերացնելու համար, մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 9-րդ գլխով նախատեսված վարույթին ներգրավված անձանց հատուկ պաշտպանության ինստիտուտի դրույթների լուսաբանումը զանգվածային լրատվության և այլ միջոցներով:

Հարկավոր է չեզոքացնել իրավապահ մարմիններին չդիմելը պայմանավորող այնպիսի գործոնը, ինչպիսին է տուժողի կամ նրա մերձավորների ամոթի զգացումը: Այս առումով կարևոր է բնակչության շրջանում բացատրական աշխատանքների իրականացումը նաև այն ուղղությամբ, որ անձնական տվյալները ենթակա են պաշտպանության, ինչն իր հերթին ենթադրում է համապատասխան տեղեկատվության տարածման արգելք:

Կարևոր նշանակություն ունի նաև վստահության հեռախոսակապից օգտվելու հնարավորության մասին իրազեկումը, որը թույլ կտա դիմել օգնության, ինչպես նաև ստանալ տեղեկատվություն ընտանեկան բռնության մասին:

Եզրակացություն

Ընտանեկան բռնությունը դասվում է այն հանցագործություններին, որոնք բնորոշվում են բարձր բնական լատենտայնությամբ: Դա պայմանավորող գործոններն են բնակչության իրավագիտակցության թերությունները, իրավապահ մարմինների հանդեպ ցածր վստահությունը, տուժողի՝ հանցավորի վրեժխնդրությունից վախը, ամոթի զգացումը և այլն: Ընտանեկան բռնության բնական

լատենտայնության պատճառական համալիրում ընդգրկված գործոնների նկատմամբ կանխարգելիչ ներգործության նպատակով առաջարկվում է իրականացնել բնակչության իրավագիտակցության, իրավապահ մարմինների հանդեպ վստահության մակարդակի բարձրացման և այլ միջոցներ:

Օգտագործված գրականության ցանկ

- Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, ընդունվել է 2021 թվականի հունիսի 30-ին: ՀՕ-306-Ն: Միասնական կայք 2021.07.26-2021.08.08:
- Իսրայելյան, Գ.Վ., Հարությունյան, Ա.Ս. (2021). *Հայրենասիրական հանցավորության կանխարգելման արդի խնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում*: Մենագրություն /Գ.Վ. Իսրայելյան, Ա.Ս. Հարությունյան. – Եր.: Հեղ. հրատ.:
- Իսրայելյան, Գ. (2008) Սեռական հանցագործությունների լատենտայնության հիմնական խնդիրները // *Պետություն և իրավունք հանդես*: № 3, էջեր 47-53:
- Իսրայելյան, Գ. (2012). *Սեռական հանցագործությունները և դրանց կանխումը Հայաստանի Հանրապետությունում*: Մենագրություն: Երևան, Աստղիկ Գրատուն:
- Абдраманова, Н.К., Алауханов, Е.О. (2020). Латентность домашнего насилия в Республике Казахстан на современном этапе // *Вестник Томского государственного университета. Право*. № 38, էջեր 5-14:
- Израелян, Г. (2022) Проблемы предупреждения латентности траффинга // *Оригиналы*, № 130, էջեր 3-6:
- Кривенцов П.А. (2014) *Латентная преступность в России: криминологическое исследование*. Дисс. ... канд. юрид. наук. Специальность 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. Научный руководитель: кандидат юридических наук, доцент Королева М.В., Москва.

References

- Hayastani Hanrapetutyayn qreakan datavarutyayn orensirg [Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia], yndunvel e 2021 tvakani hunisi 30-in. Miasnakan kayq 2021.07.26-2021.08.08:
- Israyelyan, G.V., Harutyunyan, A.S. (2021). *Latentayin hancavorutyayn kankhargelman ardi khndirner Hayastani Hanrapetutyaynum* [Current issues of latent crime prevention in the Republic of Armenia]: Menagrutyayn /G.V. Israyelyan, A.S. Harutyunyan. – Yer.: Hekh. hrat.:
- Israyelyan, G. (2008). Serakan hancagortsutyayneri latentaynutyan himnakhndirner [Latency issues in sex crimes] // *Petutyayn ev iravunq handes*: № 3, eger 47-53:
- Israyelyan, G. (2012). *Serakan hancagortsutyayneri ev dranc kanxumy Hayastani Hanrapetutyaynum* [Sexual crimes and their prevention in the Republic of Armenia]. Menagrutyayn: Yerevan, Astghik Gratum:
- Abdramanova, N.K., Alaukhanov, E.O. (2020). Latentnost domashnego nasiliya v Respublike Khazakhstan na sovremennom etape [Latency of domestic violence in the Republic of Kazakhstan at the present stage] // *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo*

universiteta. Pravo. № 38. С. 5–14.

Israyelyan, G. (2022). Problemy preduprezhdeniya latentnosti trafikinga [Trafficking Latency Prevention Problems] // *Օրինականություն*, № 130, ејер 3–6:

Krивentsov, P.A. (2014). *Latentnaya prestupnost v Rossii: kriminologicheskoe issledovanie* [Latent crime in Russia: a criminological study]. Diss. ... kand. jurid. nauk. Specialnost 12.00.08 – ugotovnoe pravo I kriminologiya; ugotovno–ispolnitelnoe pravo. Nauchniy rukovoditel: kandidat yuridicheskikh nauk, docent Koroleva M.V., Moskva:

Геворг Исраелян

Начальник Научно–исследовательского центра прикладных проблем криминологии Национального бюро экспертиз Национальной академии наук Республики Армения, преподаватель Международного университета Евразия, кандидат юридических наук, доцент
Эл. адрес: gevorg.israelyan@eiu.am

Самсон Мхитарян

Социолог Научно–исследовательского центра прикладных проблем криминологии Национального бюро экспертиз Национальной академии наук Республики Армения, кандидат социологических наук
Эл. адрес: Mkhitaryans@yahoo.com

НЕКОТОРЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ ЕСТЕСТВЕННОЙ ЛАТЕНТНОСТИ СЕМЕЙНОГО НАСИЛИЯ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Результаты исследования авторов показывают, что семейное насилие относится к числу преступлений, характеризующихся высокой естественной латентностью. Факторами, определяющими высокую естественную латентность семейного насилия, являются недостатки правосознания населения, низкий уровень доверия к правоохранительным органам, страх потерпевшего перед местью преступника, чувство стыда и т.д. С целью оказания предупредительного воздействия на факторы, входящие в причинный комплекс естественной латентности семейного насилия, авторы предлагают реализовать мероприятия просветительского, информативного, организационного характера. В частности, предлагается провести мероприятия, направленные на повышение уровня правосознания населения путем формирования в сознании людей потребности в обращении в компетентные органы по вопросам защиты своих прав. Также важное значение имеют меры по обеспечению повышения авторитета правоохранительных органов и доверия к ним, сотрудничества между населением и правоохранительными органами.

Ключевые слова: семейное насилие, естественная латентность, факторы, предупреждение.

Gevorg Israyelyan

Head of the Scientific Research Center of Applied problems in criminology of National Bureau of Expertise of National Academy of Sciences of the Republic of Armenia,

Lecturer of the Law Department at Eurasia International University,

Ph.D. in Law, Associate Professor,

Email: gevorg.israelyan@eiu.am

Samson Mkhitaryan

Sociologist of the Research Center applied problems of criminology National Bureau of Expertise National Academy of Sciences of the Republic of Armenia,

Ph.D. in Sociology, Associate Professor

Email: Mkhitaryans@yahoo.com

SOME PROBLEMS OF PREVENTION OF NATURAL LATENCY OF DOMESTIC VIOLENCE IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

The results of the authors' study show that domestic violence is one of the crimes characterized by a high natural latency. The factors that determine the high natural latency of domestic violence are the lack of legal awareness, a low level of trust in law enforcement agencies, the victims' fear of the criminal's revenge, a sense of shame and other factors. For the sake of preventing the factors included in the causal complex of natural latency of domestic violence, the authors propose to take educational, informative, and organizational measures. In particular, it is proposed to take measures aimed at increasing the level of legal awareness of the people by suggesting the necessity to apply to the competent authorities for protection of their rights. It is also crucial to take measures to increase the public's trust in law enforcement agencies and cooperation between people and law enforcement agencies.

Key words: domestic violence, natural latency, factors, prevention.

Հոդվածը խմբագրություն է ներկայացվել՝ 2023թ. մայիսի 3-ին:

Հոդվածը հանձնվել է գրախոսման՝ 2023թ. մայիսի 4-ին:

Հոդվածն ընդունվել է տպագրության՝ 2023թ. մայիսի 25-ին: